

Област Монтана

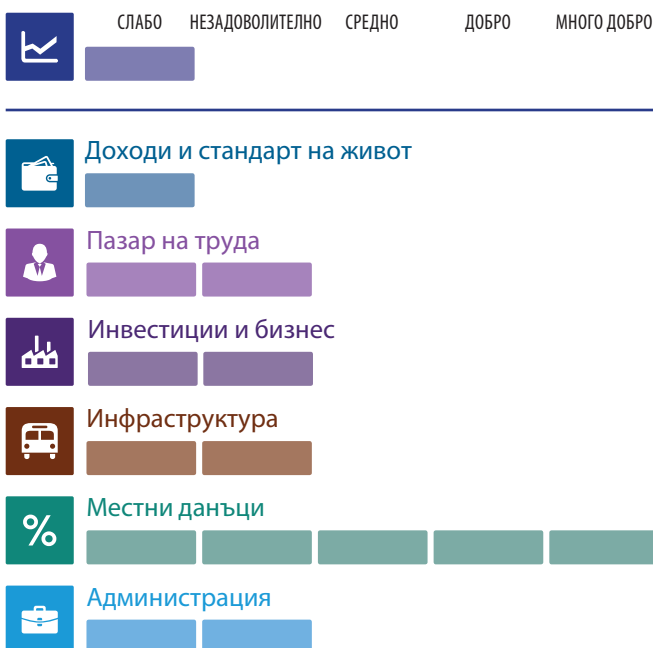
▶ Население (2021)	119 950
▶ Територия (кв.км)	3636
▶ Брой на населените места	130
▶ Дял на населението в градовете (%)	64,2

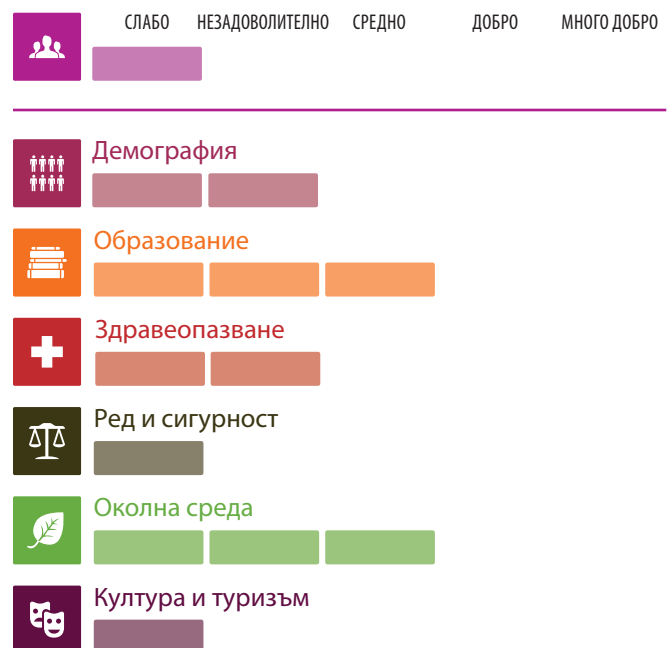
Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. На пазара на труда тенденциите са неблагоприятни, но се вижда подобряване на образователната структура на работната сила. Инвестиционната активност в областта е сравнително ниска. Гъстотата на пътна и на железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта е най-ниското в страната. Делът на собствените от общите приходи в общините от областта е силно ограничен.

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Резултатите на учениците са слаби. Достъпът до общопрактикуващи лекари в областта е сравнително висок. Броят на леглата в многопрофилните болници остава значително по-висок от средния за страната. Правораздаването в областта е най-бавното в страната. Обемът на битовите отпадъци е малък, а управлението им – добро. Културният живот и туризмът в област Монтана са сред най-слабо интензивните в страната.

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ

ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ

Доходи и стандарт на живот

Монтана е сред областите със сравнително ниски доходи и стандарт на живот. Брутният вътрешен продукт на човек от населението нараства, но стойността му остава ниска – 12,1 хил. лв. (при 20,2 хил. лв. в страната) през 2021 година. Заплатите и пенсите също се повишават, но са относително ниски. Брутната годишна средна заплата на наетите по трудово и служебно правоотношение достига 14,0 хил. лв. (при 18,7 хил. лв. в страната), а месечната пенсия – 481 лв. (при 537 лв. в страната).

Тези показатели предопределят и високото ниво на бедност в областта. Изпреварвайки област Видин, Монтана е областта с най-висок дял на населението, живеещо под националната линия на бедност – 41,0% (при 22,9% в страната).

Пазар на труда

Неблагоприятните тенденции на местния пазар на труда поставят Монтана на последното място в тази категория през 2022 година. Делът на населението в трудоспособна възраст продължава да намалява и достига 55,2% (при 58,5% в страната). Икономическата активност в областта се повишава, но е най-ниската в страната с коефициент 61,8% (при 73,6% в страната). Това увеличение е съпроводено едновременно от ръст и на заетостта, и на безработицата. Коефициентът на заетост достига 55,6% и е най-ниският в страната (при среден 70,4%), този на безработицата е 11,7% (при 5,2% в страната).

Голямо подобрене се наблюдава при образованието на работната сила, въпреки че то остава предизвикателство пред пазара на труда. Делът на населението на възраст 25–64 години с висше образование нараства до 17,9% (при 29,8% средно). Делът на работната сила с основно и по-ниско образование се свива до 17,3% (при 16,0% в страната).

Коефициентът на демографско заместване като съотношение на населението на възраст 15–19 години към това на 60–64 години намалява до 57,4% (при 65,7% в страната). Това означава, че на всеки 100 души, на които им предстои да излязат от пазара на труда през следващите няколко години, отговарят 57 младежи, на които им предстои вливане в работната сила.

Инвестиции и бизнес

Инвестиционната активност в областта е сравнително ниска и през 2021 година. Броят на предприятията спрямо населението е сред най-ниските в страната – 36 на хиляда души (при 60 на хиляда души в страната). Вътрешните и външните инвестиции нарастват, но също остават ограничени. Разходите за придобиване на дълготрайни материални активи достигат 1,5 хил. лв. на човек от населението (при 3,1 хил. лв. на човек в страната), а преките чуждестранни инвестиции – 444 евро на човек (при 4,1 хил. евро на човек в страната).

Стойността на произведената продукция в областта нараства до 17,6 хил. лв. на човек от населението (при 31,2 хил. лв. в страната).

Усвояването на европейски средства в област Монтана напредва с бързи темпове и е сравнително високо. Към 30 юни 2023 г. стойността на изплатените суми на бенефициенти по оперативните програми достига 3027 лв. на човек от населението (при 2836 лв. в страната). В рамките на областта най-много са изплатените средства в община Монтана, а най-малко – в общините Брусарци, Вълчедръм и Якимово.

Инфраструктура

Представянето на област Монтана в тази категория е сред слабите. Гъстотата на пътната и на железопътната мрежа остава по-ниска от средната за страната. Два пъти по-малък пък е делът на автомагистралите и първокласните пътища – 9,1% в областта при 18,5% в страната. Това може да обясни и сравнително лошото състояние на пътищата – 23% от пътната настилка е в добро състояние при 41% в страната през 2022 година.

Достъпът на домакинствата до интернет в областта се повишава, но продължава да е сравнително нисък – 83,9% (при 87,3% в страната).

Местни данъци

Усредненото ниво на местните данъци в общините от областта я поставят на първото място в страната в тази категория през 2023 година. Средната стойност на данъка върху превозните средства е най-ниският в страната (1,22 лв./kW при 1,56 лв./kW в страната), върху търговията – вторият най-нисък (5,06 лв. на кв. м при 13,04 лв. на кв. м в страната), а върху недвижимите нежилищни имоти на юридически лица – третият (1,72‰ при 2,08‰ в страната).

В рамките на областта най-ниски са средните данъци в община Медковец, а най-високи – в общините Чипровци, Вълчедръм и Лом.

Администрация

През 2023 г. самооценките на местните администрации за развитието на електронното управление се увеличават значително и средният резултат за областта е над този в страната. Самооценките за предоставянето на административни услуги на „едно гише“ обаче се задържат на същото сравнително ниско миналогодишно ниво. Рейтингът за прозрачност в работата на органите на местното самоуправление също е по-нисък, макар и с малко, от средните стойности, достигайки 69,4% при 70,3% в страната.

Делът на собствените от общите приходи в общините от областта намалява и остава сред най-ниските в страната – 16,7% (при 29,0% в страната). Малко е и покритието на общинските разходи с местни приходи – 56,9% (при 84,2% в страната).

СОЦИАЛНО РАЗВИТИЕ ■

Демография ■■■

Продължаващото застаряване на населението в страната е особено видимо в област Монтана. Коефициентът на естествен прираст е сред петте най-ниски в страната със стойност от $-17,1\text{‰}$ (при $-9,7\text{‰}$ в страната) през 2022 година. Коефициентът на механичен прираст е положителен, но остава нисък със стойност от $0,4\text{‰}$.

За процеса на застаряване може да се съди и по коефициентите на възрастова зависимост в областта. Съотношението на населението на над 65 години към това на 0–14 години в област Монтана е $216,3\%$ (при $165,9\%$ в страната), а към това на 15–64 години – $47,2\%$ (при $37,7\%$ в страната).

Сравнително малка част от жителите на областта живеят в градовете – $64,2\%$ (при $73,6\%$ в страната), а гъстотата на населението е относително ниска – 824 души на кв. км (при 1404 души на кв. км в страната).

Образование ■■■■

Делът на децата в детските градини в областта се повишава, но остава сравнително ограничен – $85,3\%$ (при $87,3\%$ в страната). През последните години коефициентът на записване на населението в V–VII клас изостава спрямо средните за страната стойности. През 2022 г. той е $86,9\%$ (при $90,7\%$ в страната). Делът на второгодишните е над средния. Съответствието между професионалното образование и профила на местната икономика е слабо.

Резултатите на учениците от област Монтана са сравнително ниски и през 2023 година. Средният успех на националното външно оценяване по математика след VII клас е 27,7 т. и остава далеч от средните за страната 35,3 точки. Средната оценка на матурата по български език и литература в областта е „Добър“ 3,64 (при „Добър“ 3,93 в страната), а делът на слабите оценки е близък до средния – $19,5\%$ в областта при $17,9\%$ в страната.

В област Монтана няма университети или филиали на такива.

Здравеопазване ■■■

Средната продължителност на живота в област Монтана продължава да намалява и е втората най-ниска в страната (след тази в област Видин). Коефициентът на детска смъртност се понижава, но остава над средния.

Достъпът до общопрактикуващи лекари в областта е сравнително висок и през 2022 година. Един местен лекар се грижи средно за 1521 души от населението (при 1678 души на лекар в страната). Броят на лекарите специалисти спрямо населението обаче е относително ограничен. Броят на леглата в многопрофилните болници в област Монтана нараства и остава значително по-висок от средния за страната със 7,5 легла на хиляда души от населението (при 5,9 легла на хиляда души в страната).

Броят на преминалите за лечение болни също е над средния – 252 на хиляда души в областта при 235 на хиляда души в страната.

Ред и сигурност ■■

Монтана е една от областите с най-слабо представяне в сферата на реда и сигурността и през 2022 година. Въпреки че наказателните съдии в областта са сред най-малко натоварените (6,4 дела месечно на съдия при 10,1 дела в страната), бързината на правораздаването е изключително ниска. Монтана е областта с най-нисък дял на делата, приключили в 3-месечен срок – 77% (при 89% в страната), и е сред тези с най-висок дял на висящите дела – 15% (при 12% в страната). Регистрираните престъпления срещу личността и собствеността в областта намаляват, но остават относително много – 12,3 на хиляда души при 11,6 на хиляда души в страната. Разкриваемостта им обаче е сравнително висока – 52% (при 49% в страната).

Околна среда ■■■■

Обемът на битовите отпадъци е сравнително нисък, а тяхното управление – относително добро. През 2021 г. образуваните битови отпадъци в областта са 333 кг на човек годишно (при 445 кг на човек в страната), а 92% от тях се предават за третиране и рециклиране (при 74% в страната).

Сравнително малка част от населението на областта живее в градовете, което обяснява и относително ниския дял на жителите на селища с обществена канализация – $59,6\%$ (при $74,8\%$ в страната). Монтана е и областта с най-малка свързаност на канализацията с пречиствателни станции за отпадъчни води – $35,3\%$ (при $66,8\%$ в страната).

Делът на горската територия е сравнително нисък – 23% (при 33% в страната), но и този на нарушената е сравнително малък – $0,11\%$ (при $0,43\%$ в страната). Инсталираните ВЕИ мощности в областта са по-ниски от средните спрямо населението.

Култура и туризъм ■■

Показателите в тази категория поставят Монтана на последното място в страната. Културният живот в областта е сред най-слабо интензивните в страната и през 2022 година. Посещенията в кината се повишават до 164 на хиляда души от населението (при 590 на хиляда души в страната). Местните музеи успяват да привлекат 128 посещения на хиляда души (при 619 на хиляда души в страната). От 2015 г. насам в областта няма библиотека, която да е достатъчно голяма, за да влиза в официалната статистика на НСИ.

Относителният брой на леглата в местата за настаняване е сравнително нисък, а реализираните нощувки – малко. Делът на наетите в сектора на културата, спорта и развлеченията също е ограничен.

Ключови показатели за област Монтана

Индикатори на икономическото развитие	2020	2021	2022	Средно за страната
БВП на човек от населението (лв., текущи цени)	10 027	12 088	n.a.	20 212
Средна годишна брутна заплата на нает (лв.)	12 487	13 983	n.a.	18 733
Относителен дял на бедните спрямо линията на бедност за страната (%)	46,3	42,0	41,0	22,9
Дял на населението в трудоспособна възраст (%)	55,8	56,2	55,2	58,5
Коефициент на заетост на населението на 15–64 години (%)	52,1	52,5	55,6	70,4
Коефициент на безработица на населението на 15 и повече години (%)	13,0	10,8	11,7	5,2
Дял на населението с основно и по-ниско образование, 25–64 години (%)	28,2	24,1	17,3	16,0
Дял на населението с висше образование, 25–64 години (%)	11,3	14,0	17,9	29,8
Произведена продукция (лв./човек)	15 717	17 649	n.a.	31 242
Разходи за придобиване на дълготрайни материални активи (лв./човек)	1267	1514	n.a.	3097
Преки чуждестранни инвестиции в предприятията от нефинансовия сектор с натрупване (евро/човек)	288	444	n.a.	4098
Дял на домакинствата с достъп до интернет (%)	58,2	70,2	83,9	87,3
Дял на пътната настилка в добро състояние (%)	35,2	27,0	23,0	41,1
Покритие на общинските разходи с местни приходи (%)	54,6	59,8	56,9	84,2
Рейтинг за активна прозрачност на ПДИ за органите на местното самоуправление (%)*	72,0	69,5	69,4	70,3

Индикатори на социалното развитие	2020	2021	2022	Средно за страната
Коефициент на естествен прираст на населението (‰)	n.a.	n.a.	-17,1	-9,7
Коефициент на механичен прираст на населението (‰)	n.a.	n.a.	0,4	4,2
Среден успех от матурите по БЕЛ**	3,94	3,78	3,64	3,93
Среден успех на изпита по математика след VII клас (в точки)**	30,1	27,8	27,7	35,3
Нетен коефициент на записване на населението в V–VII клас (%)	83,0	81,8	86,9	90,7
Средна продължителност на живота (години)***	72,3	70,6	70,3	71,9
Дял на здравноосигурените лица (%)	87,7	88,5	91,1	93,5
Население на един общопрактикуващ лекар (брой)	1502	1547	1521	1678
Регистрирани престъпления срещу личността и собствеността на хиляда души (брой)	13,7	13,2	12,3	11,6
Дял на висящите наказателни дела (%)	13,3	15,6	15,0	11,6
Дял на населението с достъп до обществена канализация (%)	61,0	59,6	n.a.	74,8
Образувани битови отпадъци на глава от населението (кг/човек/година)	306	333	n.a.	445
Дял от битовите отпадъци, предадени за третиране и рециклиране (%)	78,3	92,2	n.a.	74,0
Посещения в кината на хиляда души от населението	96	123	164	590
Реализирани нощувки в местата за настаняване на хиляда души (брой)	822	520	736	3739

* Данните за 2022 г. са включени в изследването от 2023 година. Същото важи и за предходните години.

** Данните се отнасят за учебната 2022/23 година, а матурите са проведени през 2023 година. Същото важи и за предходните години.

*** Данните са за тригодишни периоди и се обновяват всяка година.